LUND UNIVERSITY

Klasskamp och klubbekrig - Mellankrigstidens finländska vänsterpress och Sverige

Elmgren, Ainur

2005

Link to publication

Citation for published version (APA):
Elmgren, A. (2005). *Klasskamp och klubbekrig - Mellankrigstidens finländska vänsterpress och Sverige*.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Download date: 12. Oct. 2024

Lunds universitet
Historiska institutionen
Ordförande: Klas-Göran Karlsson
15 december 2005
Blå rummet, 15.30

KLASSKAMP OCH KLUBBEKRIG

Mellankrigstidens finländska vänsterpress och Sverige

Ainur Elmgren

INNEHÅLL

1. INTRODUKTION 3

2. EFTER KATASTROFEN 10

3. ENIGHET PÅ TVÅ SPRÅK 15

4. FRÅN MÖRKRET STIGA VI MOT LJUSET 23

5. RASTEORIER 26

6. AVSLUTNING 29

7. REFERENSER 31

1. INTRODUKTION

Frågan jag ställde i min förra seminarietext lydde: Hur avspeglar attityder gentemot Sverige och avbildningar av det stereotypt "svenska" den finländska nationella identitetens utveckling under tidsperioden 1918-1939? Jag utgår från antagandet att de "sverigebilder" som avtecknar sig i analysen kan säga mer om den inrikespolitiska debatten i Finland under mellankrigstiden än om relationen till grannlandet, så mitt fokus siktar på Finland snarare än finsk-svenska relationer. I föreliggande text fortsätter jag min genomgång av materialet som kommer att utgöra stommen till avhandlingen, den här gången med vänsterpressen under lupp. Själva avhandlingen kommer dock inte att vara uppdelad efter politisk ideologi. I likhet med detta och föregående paper kommer jag att använda mig av en tematisk inledning, där de olika sverigebilderna analyseras som produkter av dialogen mellan olika röster i media.

I den tidigare seminarieuppsatsen "Än har yxan mycket att göra" skildrades hur borgerligt profilerade tidskrifter konstruerade bilder av Sverige och rikssvenskar, och vilka syften dessa bilder tjänade i den inhemska debatten. Ett övergripande ledmotiv i dessa skildringar var Finland och det finska folket som offer för förtryck och orättvisor. Detta hot karakteriseras av att 1) det kommer utifrån 2) det kommer ovanifrån 3) det är "ofinskt" 4) det skapar martyrskap, som rättfärdigar alla martyrens handlingar. Med material ur center- och högerinriktade kulturella och politiska tidskrifter som *Valvoja-Aika*, *Finsk Tidskrift*, *Suomen Kuvalehti*, *Suomen Heimo*, *Ylioppilaslehti* och *Hakkapeliitta*, men även med hjälp av skämtbladen *Garm* och *Kurikka*, fann jag ett antal stereotypa bilder av Sverige och svenskar. Inledningsvis kan det vara värt att rekapitulera vad jag hittills har kommit fram till.

☆

För den borgerliga sidan efter inbördeskriget fanns det främst en förtryckare, som hotade landet utifrån – "ryssen". Båda stridande parter hade visserligen varit finska, och man kunde i det långa loppet inte förneka detta eller skuldbelägga halva folket – alltså försköts skulden på ryska bolsjevikagitatorer som den tsarryska förvaltningen mer eller mindre omedvetet släppte in i landet under första världskrigets upprustning. Så kunde de röda fångarna ännu "räddas" till den ideologiskt rätta sidan, efter noggrann disciplinering och anpassning till det borgerliga samhället.

Den borgerliga sidan var dock kluven i sinsemellan fientligt inställda delar på grund av språkstriden. Fennomanerna kunde hävda att de svensktalande saknade det rätta nationella sinnelaget, och därmed ifrågasattes deras "finskhet". Enligt denna tolkning orsakades hela

språkstridsproblematiken av ”det främmande elementet” inom landet. I kampen för att ena det splittrade folket försökte finskhetsivrarna utpeka de svensktalande och svensksinnade som skurkar som både röda och vita bönder och arbetare borde se som sina naturliga fiender.

Svekomanerna i sin tur argumenterade för ”svenskhetens” betydelse i Finland genom argument om värdefullt kulturarv, västerländsk upplysningstradition eller till och med rasbiologi. Deras förhållande till Sverige var dock kluvet. Sverige stod för det ärorika förflutna, som kunde tilltala kulturkonservativa i Finland, men samtidigt ifrågasatte många Sveriges utrikes- och försvarspolitik och socialdemokratins allt starkare roll.

Föreställningarna om Sverige och rikssvenskar mot bakgrund av ovanstående pendlade mellan olika extremer i den borgerliga pressen. Sverige kunde, beroende av debattörens politiska intressen och ideologiska ställningstaganden, framställas som 1) otacksamt, 2) höger- eller vänsterspöke, eller 3) ”förjudat”. Jag kommer inte att gå närmare in på dessa specifika konstruktioner i den här texten, utan utgår i från det nya materialets perspektiv i stället.[1]

Fokus både i ”Än har yxan...” och i min artikel till forskarskolans antologi, ”Den allrakäraste fienden”[2], låg alltså på de borgerliga tidskrifternas debatter, medan publikationer knutna till arbetarrörelsen hamnade i bakgrunden. Eftersom vänsterpressen i ”Än har yxan...” endast representerades av *Kurikka*, var det dags för en bredare undersökning av några inflytelserika socialdemokratiska och kommunistiska tidningar. Gränserna mellan kategorier som ”finskt” och ”svenskt” har tidigare visat sig spela en stor roll, men hur definieras och används dessa kategorier i debatter som präglas av en marxistisk syn på nationen? Efter inbördeskriget hade segrarsidans sympatisörer beskyllt socialisterna (socialdemokrater och kommunister inberäknade) för bristande nationell medvetenhet.[3] De socialistiska rörelserna var dock inte immuna mot nationalistiska tankegångar. Även om finländska historiker kan hävda att ”[d]en röda hjältediktningen och kampsångstraditionen [...] hyllade förstås inte fosterlandet”, var nationen synlig i vänsterns texter, om än på ett annat sätt än fenno- och svekomanernas uteslutande propaganda.[4] Det som borgarna kritiserades för var inte patriotism i sig, utan ”falsk” patriotism. Vänsterns journalister bemödade sig att avslöja de retoriska knep som låg bakom borgarnas ”skenheliga” fosterlandskärlek. Men hur såg den ”sanna” finskheten ut, eller var den lika med internationalism? En hypotes som tål att

1 För en ingående analys, se Ainur Elmgren, ”Än har yxan mycket att göra”, opublicerad seminarieuppsats, Lunds universitet 2004

2 I skrivande stund ännu opublicerad.

3 Eino Waronen, ”Lisävalaistusta siirtolaisuuskysymykselle. O. K. Kilpi: Suomen siirtolaisuus ja 19. vuosisadan kansantalous”, *Valvoja* 1918, s. 127

4 *Finlands historia* 4, s. 138

prövas är i vilken utsträckning vänsterpressen utnyttjade språkstriden i klasskampens syften. Redan under 1918 försökte den splittrade vänstern formulera egna berättelser för att skapa mening åt lidandet och förlusten i inbördeskriget, och för att finna en vision för framtiden. Hur såg dessa berättelser ut, vilka utdefinierades och skedde denna gränsdragning i nationella termer?

Vissa metodologiska problem presenterade sig under insamlingen av materialet och tarvar en diskussion. Artiklarna i mellankrigstidens vänsterpress närmar sig ofta ämnet indirekt. När politiska motståndare hänvisar till Sverige, vilket sker speciellt ofta i det finsknationalistiska lägret, reagerar journalisterna i vänsterpressen. Denna eko-effekt visar hur föreställningar om Sverige fungerar som bollplank i en inhemsk politisk debatt. Ett annat förhållningssätt av passiv karaktär är översättningar och referat av artiklar från svenska tidningar, som regelbundet gavs utrymme i dagstidningar och tidskrifter. Även om dessa artiklar ursprungligen inte är producerade i Finland av finländare, kan de i sin nya kontext återspegla och reproducera vissa föreställningar om Sverige, som de inte har kunnat göra i sin ursprungliga kontext.

Förutom sådana indirekta Sverigereferenser omfattar materialet även nyhetsartiklar och direkta kommentarer till Sveriges politik, historia och samhällsliv. Dessa utgör – trots ovannämnda invändningar – den största delen av materialet. Här intresserar mig framför allt vilka ”stora berättelser” som de olika skribenterna försöker formulera, oberoende av om de är partitrogna eller i opposition.

Begreppet ”stora berättelser” är en modifikation av begreppet ”den nationella storberättelsen” som används av finskspråkiga forskare som intresserar sig för historiebruk, historiekultur och inlärning.[5] Sistnämnda begrepp används flitigt både i forskning och i viss mån i media, ofta utan att det granskas kritiskt eller över huvud taget definieras. Som ett exempel kan nämnas undersökningen ”Ung medborgare”, som gjordes 1999 och vars målgrupp var ungdomar i 15-16-årsåldern. Av ungdomarnas svar på ett antal frågor om orsaker och verkningar av historiska händelser drog man slutsatsen att majoriteten följde ”den nationella storberättelsen”, som uppenbarligen skilde sig från skolans historieförmedling på viktiga punkter, vilka aldrig närmare definierades! Det framgick alltså inte om man jämförde ungdomarnas svar på detaljfrågor med en färdig hypotetisk modell, hur denna modell såg ut och vem som hade konstruerat den.[6]

[5] Ett populärt begrepp inom den finländska forskningen, som dock ofta försummar att definiera varför berättelsen ser ut som den gör. Se t.ex. Sakari Suutarinen, ”Nuoret ja Suomen kansallisen suurkertomuksen omaksuminen”, *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*, red. Johan Bäckman, WSOY, Helsingfors 2001

[6] Suutarinen s. ; se även *Nuoresta pätevä kansalainen* (”Ungdomen[s väg] till kompetenta medborgare”), red. Sakari Suutarinen, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä 2001. Syftet med sistnämnda publikation var att tillämpa erfarenheterna från studien och guida lärare och elever i samhällskunskaperna inför nya utmaningar: ”Hoten går inte längre att avvärja vid staternas gränser enligt gammal sedvänja, utan de måste bemötas i närområdet och –

I poststrukturalismens svallvågor bör man ej glömma att det är lätt att kritisera en sådan hämmande konstruktion, men en metaberättelse kan verka konstruktivt, och dess konstruktiva värde kan i användarnas ögon överstiga de eventuella problem och förträngningar som metaberättelses förenklande perspektiv leder till.

Materialet har samlats ur tidningar och tidskrifter som profilerat sig som ”vänster”, det vill säga producerats av personer och grupper med socialdemokratiska, kommunistiska samt diverse progressiva socialistiska åskådningar. Dessa grupper profilerade sig dock ofta skarpt mot varandra och bör därför inte betraktas som en enhetlig kategori. Den kanske viktigaste enande faktorn var en gemensam fiendebild – och det faktum att socialisterna, tillsammans med mer oberoende radikala grupper och personligheter inom kultur och samhällspolitik, brukade buntas ihop till ett homogent vänsterspöke av sina meningsmotståndare. Som kategori är alltså ”vänsterpressen” konstruerad både ur ett subjektivt och ett objektivt perspektiv. Med ordet ”objektiv” menar jag inte ”värdeneutral”, utan vänsterpressen som objekt för kritikernas granskande blickar.

Jag valde ut fem tidskrifter och två dagstidningar ur mängden av socialistiska och socialliberala publikationer mellan åren 1918 och 1939. Vid inbördeskrigets slut dog den röda sidans publikationer en våldsam död, och många av tidningarna som väcktes till liv efter kriget gick i graven igen efter inbördes konflikter och yttre repression. Jag försökte välja titlar med en någorlunda kontinuerlig publikationshistoria för att kunna ge en översiktlig bild av eventuella förändringar över tid, dels en hög upplaga relaterat till målgruppen, för att balansera tidningar med stor utbredning med mer snäva men ofta recenserade och kommenterade tidskrifter. Som exempel kan nämnas att *Tulenkantajat* (”Eldbärarna”) lästes av en liten grupp urbana intellektuella, men dess artiklar och temanummer kommenterades i många andra tidskrifter på alla sidor av det politiska spektrat, och den väckte uppmärksamhet till följd av en rad tryckfrihetsmål.

Jag har gått igenom kompletta årgångar av varje tidskrift, förutom *Tulenkantajat*, som under sin första utgivningsperiod 1928-1930 utkom oregelbundet och är svår att finna även i finländska bibliotek. I stället har jag enbart använt mig av *Tulenkantajats* andra utgivningsperiod från 1932 till 1939.[7] Jag har även fått kompromissa med kontinuitetskriteriet vad gäller den kommunistiska *Itä*

samhället.” (baksidestext)

[7] Egentligen var *Tulenkantajat* namnet på tre olika publikationer under mellankrigstiden: En litterär årsbok som utgavs mellan 1924 och 1927 av ungdomsföreningen *Nuori Voimas* skribenter, som senare kom att bilda kärngruppen i den radikala kulturrörelsen Tulenkantajat, som i sin tur gav ut den första versionen av tidskriften med samma namn i 1928. Den tredje *Tulenkantajat* som jag undersöker grundades av den på slutet av 1920-talet splittrade

ja Länsi, som utkom endast mellan 1924 och 1930 – både före och efter denna period var yttervänstern tvingad till underjordisk verksamhet. Utgivningen av tidningen stoppades med införandet av de såkallade kommunistlagarna 1930.[8]

Sin tids mest långlivade skämttidning med tydlig vänstervridning var *Kurikka*, ”Knölpåken”, som grundades 1904 av den utopistiske socialisten Matti Kurikka, som strax därpå utvandrade till Amerika. Efter en påtvingad paus 1918 började *Kurikka* att utkomma lagom till jul 1919.[9] Tidningens profil var tydligt socialdemokratiskt efter 1918. Förutom skämtteckningar och satiriska verser innehöll den kåserier, redaktionella texter och insänt material.

Den ledande socialistiska kulturtidskriften *Kirjallisuuslehti* (”Litteraturtidningen”) stöddes av det underjordiska kommunistpartiet men leddes av den partipolitiskt obundne redaktör Jarno Pennanen som lockade många stora namn till tidningen, bland andra författarna Pentti Haanpää, Katri Vala (som också skrev för *Suomen Sosialidemokraatti* och *Tulenkantajat*), Elmer Diktonius och Hagar Olsson. Marxistisk historiefilosofi samsades med engagemang för fredsrörelsen, poesiöversättningar, litteraturkritik och antifascistisk polemik. Översättningar av ”der rasende Reporter” Egon Erwin Kischs reportage, Maxim Gorkis noveller och Langston Hughes dikter gav tidningen en internationell prägel. Pennanen försökte försvara Sovjetunionen mot dess finländska kritiker, men Raoul Palmgren författade även kritiska artiklar mot Stalins utrensningar.

Den radikala vänstern visade prov på anmärkningsvärd seghet, trots politisk repression. Ända tills antikommunistiska censurlagar infördes 1930, lyckades redaktionen bakom *Itä ja Länsi* (”Öst och väst”) åstadkomma färggranna och underhållande nummer. Modereportage och sensationsjournalistik utnyttjades till kritik av kapitalismen. Foton på de senaste amerikanska filmstjärnorna samsades med nostalgiska resereportage i Finlands kanske mest Sovjetvänliga tidskrift.

Dagstidningsartiklarna har jag valt ut enligt snävare kriterier. Eftersom jag inte hade tid att gå igenom kompletta årgångar, plockade jag fram artiklar utgivna vid tidpunkten för omdiskuterade händelser – exempelvis Ålandskrisen 1921 och Finlandveckan i Stockholm 1936 – som berörde Sverige på olika sätt. För att komplettera detta material valde jag också några slumpvisa år med syftet att kontrollera mängden och typen av Sverigerelaterade artiklar under omständigheter då få yttre händelser påverkade nyhetsflödet.

De ledande socialdemokrater, som inte deltagit på de revolutionäras sida, började efter 1918 att planera en ny dagstidning för arbetarklassen, som skulle ersätta den nedlagda *Työmies* i

---

gruppens vänsterfalang. *Finlands historia* 4, s. 143

8 Under påtryckning av den halvkriminella, utomparlamentariska Lapporörelsen drev president Lauri Kristian Relander igenom ett publiceringsförbud för den kommunistiska pressen i regeringen, senare kriminaliserades kommunisternas hela offentliga verksamhet. *Finlands historia 4*, s. 108-109. Se även Eskelinen, Heikki: *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan.* Helsingfors 2004 s. 301-312

9 Raitio s. 54

huvudstadsregionen. Den nya tidningen döptes till *Suomen Sosialidemokraatti* ("Finlands Socialdemokrat"), och det första numret utgavs den 5 maj 1918 av förlagsaktiebolaget Kansanvalta, som ägdes av det socialdemokratiska partiet. Ett återkommande inslag var kåserier av Sasu Punanen (Yrjö Räisänen), en envetet socialdemokratisk humorist som också bidrog till skämtbladet *Kurikka*. Linjen var moderat; redaktionen tog avstånd från kommunisterna men försvarade de röda fångarnas rättigheter mot segermakterna.[10] Under mellankrigstiden var partiets vänsterfalang konstant missnöjd med tidningens linje, eftersom den pragmatiska ledningen var redo att tävla med den borgerliga pressen med deras egna metoder. Som störst var *Suomen Sosialidemokraatti*s upplaga år 1918, då den nådde mer än 56 000 läsare. Under följande decennier pendlade upplagan mellan 25 och 16 tusen, främst på grund av hårdnande konkurrens från den stora dagstidningen *Helsingin Sanomat*, och för att *Suomen Sosialidemokraattis* intjänade pengar satsades i andra socialdemokratiska tidningar i stället för att stärka den egna utgivningskvaliteten.[11]

Även de svenskspråkiga arbetarna saknade ett eget språkrör, tills *Arbetarbladet* började ges ut i Helsingfors hösten 1919. Också bakom denna tidning låg förlagsaktiebolaget Kansanvalta, fram till 1933, då Arbetarbladet AB tog över.[12] Upplagan steg sakta under 1930-talet tills den nådde 2 900 exemplar 1939. Många finlandssvenska kulturpersonligheter figurerade bland *Arbetarbladets* medarbetare, bland andra modernistpoeten Elmer Diktonius och politikern K. A. Fagerholm (som satt som chefredaktör 1934-1937). [13]

Texten kommer även att innehålla referenser till material ur tidskrifter som inte låter sig inordnas i en tydlig vänster-höger-skala. Tidskriften *Elanto* var andelsaffären Elantos egen tidskrift för medarbetare och kunder (i texten skrivs tidskriftens namn i kursiv, andelsaffärens i normal skrift). Detta kooperativförbund var tidigt Finlands största och kritiserades för att vara socialistiskt, men styrelsen och medlemskåren inkluderade många som röstade borgerligt-liberalt. Det första numret av *Elanto* utkom 1919, ett år efter inbördeskriget. Redaktionen deklarerade Elantos strävan efter politisk neutralitet och försoning. Med ansedda medlemmar som Finlands första president Kaarlo Juho Ståhlberg (Framstegspartiet) och hans hustru Ester, Finlands första kvinnliga minister Miina Sillanpää (Socialdemokraterna) samt Juho Kusti Paasikivi (Nationella Samlingspartiet), höll Elanto en hög status i samhället. Som långvarig visionär chef för Elanto tjänade den sedermera (1926)

[10] Jussi Raitio: *Työväen sanomalehdet ja sanomalehtimiehet*. Tammi, Lahtis 1947, s. 24
[11] *Suomen lehdistön historia 5-7*, red. Päiviö Tommila, Kustannuskiila OY, Kuopio 1988, s. 62-64
[12] Raitio s. 49
[13] *Suomen lehdistön historia 5-7*, s. 32-33

förste socialdemokratiske statsministern Väinö Tanner. Tidningen *Elantos* fokus låg på modernistiska ideal – välfärd och framtidstro åt alla, men även upplysning om värdet av en förnuftig hushållsekonomi hörde till dess rättesnören.

I en undersökning som fokuserar på vänsterpressen verkar *Tulenkantajat* (”Eldbärarna”) kanske också malplacerad. Denna kulturtidskrift var för sin tid onekligen radikal men notoriskt svår att placera i ett partipolitiskt fack. *Suomen Sosialidemokraatti* och *Kurikka* drev gärna elakt med den ”valpsjuka” unga tidningen. Ur konservativa kritikers synvinkel låg tidningens linje farligt nära andra samhällsomstörtande tendenser. *Tulenkantajat* hade skribenter som flirtade med fascismen, samtidigt som tidningen tog starkt ställning mot finsknationell propaganda och konservativ lokalpatriotism. Efter det sena 1920-talets vilda år återvände *Tulenkantajat* 1932 med en mer nykter och vänsterinriktad profil, dock med en stadig skandinavistisk inriktning som motvikt till Moskva. Katri Vala var dess ledande kritiker under pseudonymen ”Pekka” och attackerade fascismen i både Finland och Tyskland. Redaktören Erkki Vala, Katris bror, drogs inför rätta i flera uppmärksammade tryckfrihetsmål under 1930-talet.

De borgerliga tidskrifterna har jag presenterat i andra texter och jag kommer inte att gå närmare in på dem här. I analysen tjänar deras citat till att belysa den nationella dialogen som de och vänsterpressen deltog i. På grund av platsbrist framstår därför ”den borgerliga pressen” som en instrumentell och till synes oreflekterad kategori, eftersom den presenteras ur källmaterialets perspektiv, men i avhandlingen kommer den att analyseras lika utförligt som sin konstruerade motpart.

2. EFTER KATASTROFEN

Efter 1918 fanns det ett trängande behov inom den finländska socialdemokratin att definiera rörelsens relation till det finländska revolutionsförsöket likväl som till den ryska revolutionen och den kommunistiska rörelsen. I december 1918 höll Finlands socialdemokratiska parti (SDP) ett extraordinärt partimöte, där en strikt linje drogs upp mot revolten och det kommunistiska partiet (SKP). Sistnämnda hade nybildats i Moskva under samma år och hade genomgått sträng självkritik under sitt första möte i augusti-september. Under Otto Wille Kuusinens ledning anslöt sig kommunisterna till åsikten att nederlaget hade berott på arbetarrörelsens alltför avvaktande taktik.[14] En demokratisk revolution ansågs vara en omöjlig fantasi, och partiets mål blev en ”järnhård arbetardiktatur”. Socialdemokraternas ledning ansåg tvärtom att lärdomen från inbördeskriget var att arbetarrörelsen måste ta del av den parlamentariska demokratiska processen. Därigenom skulle den bevaka sina rättigheter och erövra nya.[15]

Pauli Kettunen visar i sitt standardverk om Finlands socialdemokrati, *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus*, hur dessa diametralt motsatta ställningstaganden kan relateras till konflikten mellan Vladimir Lenin och Karl Kautsky. Kautsky, en av de mest kända teoretikerna bakom Andra Internationalen, kritiserade ”proletariatets diktatur” som ännu en form av minoritetsvälde, och ansåg att Ryssland inte var moget för socialism.[16] För att arbetarklassen skulle starta en politisk revolution, räckte det med att uppnå en parlamentarisk republik, ansåg den hoppfulle Kautsky, som följde första världskrigets revolutionära efterdyningar i Tyskland.

I Finland stod socialdemokraterna även under stark yttre press som frammanade förändring. Väljarkåren gav partiet ett starkt stöd, men de borgerliga partierna och deras väljarkår krävde bevis på att de kunde lita på de forna revoltörerna. Med hjälp av ledargestalter som Väinö Tanner, en socialdemokratisk senator och verkställande direktör för Elanto som hade motsatt sig väpnad revolution 1918, kunde det socialdemokratiska partiet ömsa skinn. Tanner respekterades av de borgerliga eftersom han hade vägrat att samarbeta med den röda regeringen i Helsingfors, och han hade förhandlat om fred med den vita sidan och med Sveriges representanter under hela inbördeskriget. Efter det röda gardets nederlag förstod de mindre fanatiska bland segrarna värdet av de ”revisionistiska” socialdemokraternas stöd. Tanner och andra parlamentariska socialdemokrater blev de nya ledargestalterna för arbetarrörelsens största parti, vars språkrör blev *Suomen Sosialidemokraatti*.

---

[14] Tauno Saarela, ”Sosiaalidemokraatista kommunistiksi”, *O.W. Kuusinen ja taistelu Stalinin perinnöstä*, red. Timo Vihavainen, SKS, Helsingfors 2003, s. 46-47

[15] Kettunen s. 90

[16] Kautskys *Die Diktatur des Proletariats*, 1918, översattes redan 1919 till finska på uppdrag av det socialdemokratiska partiet. Kettunen s. 90-91

Trots denna nya image fick både socialdemokraterna och den partipolitiskt obundna Elanto värja sig mot beskyllningar om bolsjevism och agitation. De första numren av Elantos medlemstidning efter kriget innehåller långa apologetiska artiklar som klargör kooperationsrörelsens ideologiska bakgrund, som bör vara fri från partipolitiska ställningstaganden. Icke desto mindre inleds det första numret 1918 med en hoppfull beskrivning av den ryska revolutionen[17], men ledaren i andra numret inskärpte att ”Elanto bör hålla sig på den rätta vägen” och inte göra om samma misstag som under den röda regimen, då Elantos ledning kapades av revolutionsvänliga socialdemokrater.[18] I en längre artikel klargörs för ”Andelsaffären Elantos aktivitet under revoltrörelsens tid”, där man försökte få klarhet i händelserna under den röda regimen i södra Finland.[19] Man var angelägen om att reda ut eventuella krav på skadestånd, anklagelser om brott, vad som var myt och osanning spritt av Elantos fiender på den vita sidan, och huruvida det var Elantos personal som var ansvarigt eller den röda regeringen och röda gardet.

Tidningen *Elanto* gick alltså kritiken till mötes på en försonlig linje, men *Suomen Sosialidemokraatti* kritiserade även den borgerliga staten skarpt från första början. Ett säreget drag i denna kritik var att tidningen konsekvent kallade Detektiva Centralpolisen[20] ”ohrana” - en populär benämning på tsarens hemliga polis, känd från förryskningsperioden under Nikolaj II. Denna benämning förekom också i till synes neutralt journalistiska artiklar och notiser som en påminnelse om den djupa ideologiska betydelse som denna institution hade i socialdemokraternas ögon. Att jämföra en ”vit” institution med det tsarryska förtrycket var en förolämpning som gav igen för borgerliga skriverier om revolutionen som en ”rysk smitta”.

Det var en kolossal utmaning för arbetarklassens nybildade representanter att bemöta den glorifieringen av inbördeskriget som ett ”frihetskrig” som segrarna omedelbart hade satt igång med. Under 20-talet försökte man bemöta floden av hjältelegender med revision av historien och petitioner för amnesti av röda fångar.[21] Båda sidor tävlade också om att förse grannländerna med ”rätt” version av händelseförloppet. *Suomen Sosialidemokraatti* publicerade en artikelserie under 1924 under rubriken ”Mot borgarnas störtflod av lögner”.[22] Svensken Alarik Jacobi skrev i *Arbetarbladet* angående den vitt spridda propagandan att inbördeskriget var ett försvarskrig mot Ryssland: ”Det är oss [socialdemokrater] nog att kunna konstatera, att den nu avslöjade bluffen förfelat sitt syfte – bluffen om den ädla finska borgarklassens självuppoffrande kamp mot utländskt förtryck och barbari, bluffen, varmed man ville locka Sverge med i blodsarbetet mot

---

17 *Elanto* nr 1, 1918, s. 1 (sidnummer refererar till den inbundna årgången)
18 *Elanto* nr 2, s. 18-19
19 *Elanto* nr 2, s. 19-22
20 Finlands statliga säkerhetspolis som skapades 1918 för att kontrollera kommunisternas underjordiska verksamhet.
21 *Punaisten puolella – valkoisia vastaan*. Ansv utg. V. Lundgren, Oy Työn Kirjapaino, Helsingfors 1929
22 Humu-Pietari, ”Porwariston walhetulwaa wastaan I.”, *Suomen Sosialidemokraatti* 1924.12.22 s. 4; ”II.” 1925.01.23 s. 3

landets röda arbetare."[23] Revisionistiska strävanden sågs inte med blida ögon av statsmakten, och *Itä ja länsi* fick sina minnesnummer till de "fallna och mördade" röda offrens ära indraget av myndigheterna.

Ett annat sätt att returnera de vitas beskyllningar var att se inkallandet av tyska trupper till den vita sidans hjälp som ett bevis på landsförräderi. Om inte annat, hade man i alla fall påmint om att båda sidorna var lika goda kålsupare – de röda hade tagit emot krigsmateriel från Sovjetunionen, de vita hade välkomnat tyskt bistånd. De svenska frivilliga användes på ett liknande sätt i kritiskt syfte. I *Kurikkas* skämtteckningar och kåserier framställdes svenskbrigadisterna som opportunistiska legosoldater, vilket var en känga mot de krafter som hade kallat dem till Finland. Den "rättvisa" som skulle skipas med svensk hjälp var ett karaktärsdrag för "borgarnas kärlek till landet och folket": brutal maktutövning.

> Och så uppoffrande patriotiska skulle de vara, att om Sverige utsträckte sina hjälpsamma händer, skulle de skuffa Åland till dem med alla dess rika strömmingfiskevatten. Sverige behöver bara sända tillräckligt många bajonettgubbar för borgarna att befalla, så att de skulle just enligt bibelns tecken kunna åter visa sin fosterländska kärlek till folket.[24]

Det fanns förvisso ett starkt motstånd mot ålänningarnas önskan att bli en del av Sverige på den borgerliga sidan. Redan svenska truppers landstigning i Åland (på ortsbefolkningens önskan) under inbördeskriget sågs av de vita veteranerna som en kränkning av finländskt territorium och ett ifrågasättande av Finlands självständighet.[25] Angående Ålandsfrågan påminner *Kurikka* om behandlingen av de röda krigsfångarna, som bestraffades hårt efter anklagelser om "landsförräderi". Vad kommer att ske med de åländska agitatorerna "som försökte sälja ett mycket viktigt hörn av vårt fosterland till Sverige", enligt *Kurikka*? Kommer ålänningarna, med Sundblom i spetsen, att dömas lika hårt som de röda upproriska? Det resignerade svaret är ett bevis på det borgerliga Finlands ruttenhet. Ålänningarna dömdes men benådades av presidenten, och gick straffria. *Kurikka* använde detta som exempel för att visa att vissa var mer lika inför lagen än andra, även i en såkallad parlamentarisk demokrati.[26] *Suomen Sosialidemokraatti* och *Arbetarbladet* följde rättsprocessen kring "Sundblomsexpeditionen" lika nitiskt som riksdagsdebatterna om amnesti till röda fångar och konstaterade att farhågorna uppfylldes.[27]

[23] Alarik Jacobi, "Frihetskriget, som intet krig var", *Arbetarbladet* nr 89 1921, s. 3

[24] *Kurikka* 1918

[25] Yrjö Koskelainen, "Valkokaarti Ahvenanmaalla", *Suomen Vapaussota II-III*, red. Kai Donner et al, Gummerus, Helsingfors 1921-1922, s. 136-140

[26] *Kurikka* nr 18 1921

[27] "Ålandsledarna har enskilt benådats av presidenten", *Arbetarbladet* 1921; "Mihin johtaa ahvenanmaalaisten amnestia?", *Suomen Sosialidemokraatti* 1921.11.09, s. 1

Trots att Sverige på detta sätt kunde skildras som en främmande makt med illegitima intressen i Finland, innebar grannlandet för många även en tillflyktsort undan förföljelse i hemlandet. Före självständigheten hade många radikala finländare av olika politiska kulörer flytt undan censur och politiskt förtryck till Sverige. Sverige blev på så vis en plats där åsikter som var förbjudna i Finland – vare sig det rörde sig om motstånd till förryskning, kooperation med Tyskland, eller socialistiska idéer – kunde spridas fritt. Efter inbördeskriget flydde också många röda ämbetsmän och officerer till Sverige för att undkomma den vita terrorn.

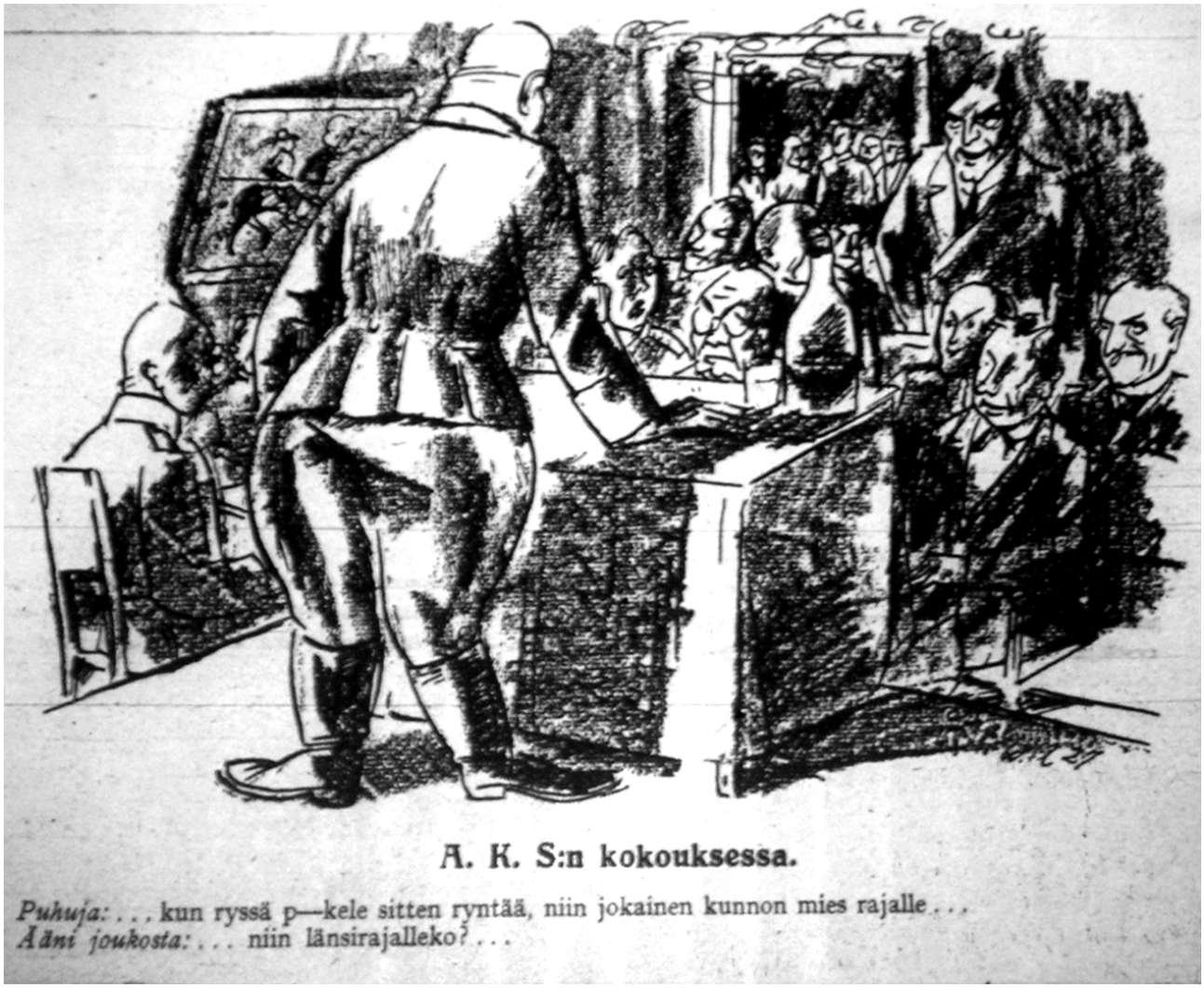

På Akademiska Karelen-Sällskapets möte.

Talaren: *. . . när ryssen p – kele sen anfaller, då ska varje rejäl karl till gränsen . . .*

Röst ur mängden: *. . . västra gränsen då eller? . . . (Ur* Kurikka *nr 10 1927, s. 1)*

Trots all antisvensk propaganda stod det ändå klart för AKS-medlemmarna i *Kurikkas* skämtteckning att den västra gränsen betydde trygghet, inte fara.

Att söka skydd i Sverige var inte alltid hedervärt. I *Kurikka* avbildar en skämtteckning hur

kommunisten Herman Hurmevaara med familj ber knäböjande och bönande om uppehållstillstånd framför en svensk myndighetsperson i fullt ornat.[28] Hurmevaara hade flytt från Finland under 1918 och var involverad i finländska kommunistpartiets underjordiska verksamhet i Sverige under tjugotalet, tills han med partiets tillstånd kunde flytta till Sovjetunionen 1930. Teckningens titel, ”Oma maa mustikka, muu maa mansikka”, travesterar det finska ordspråket ”Eget land – smultron, främmande land – blåbär” (oma maa mansikka, muu maa mustikka), det vill säga att det egna landet är mer värt än det främmande.[29] För Hurmevaara har fosterlandet blivit något främmande och hotfullt. I bildtexten beskrivs hur han bedyrar sin oskuld till de kommunistintriger som svenskarna misstänker att han deltagit i. I ett citat räknar han upp alla problem som gör att Sverige inte får skicka familjen till Sovjetunionen – hälsoskäl, barnens skolgång, problem att finna arbete. *Kurikka* glömmer inte att notera att Hurmevaara är numera sovjetisk medborgare – något som kanske bekräftade den socialdemokratiska bilden av kommunisterna som skenheliga landsförrädare. Det står inte i motstridighet med försvaret av de röda fångarnas rättigheter i Finland, eller amnestikraven för dem som förlorat sina medborgerliga rättigheter i inbördeskriget – dessa människor hade ju förblivit i sitt hemland och tagit sitt straff, medan Hurmevaara och andra kommunistledare hade lämnat Finland.[30]

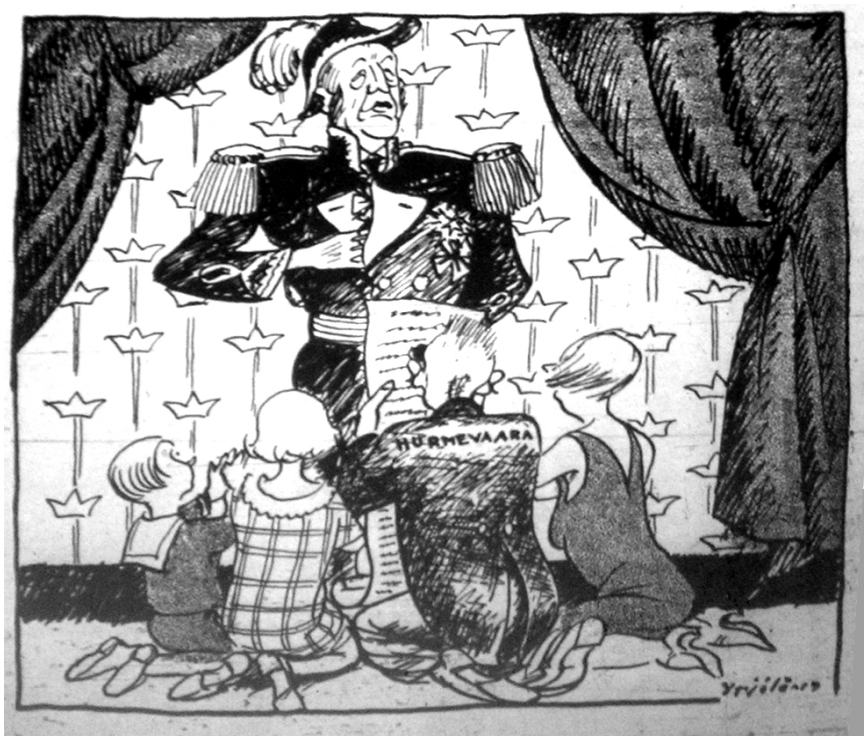

[28] ”Oma maa mustikka, muu maa mansikka”, *Kurikka* nr 46 1929, s. 1

[29] Bärmetaforen kommer från de svedjebrukande delarna av landet, främst Savolax. I en vild skog frodas blåbär, medan smultron behöver mer solljus och trivs bättre där människan har röjt upp för svedjebruk. Därför är blåbär en metafor för det okända.

[30] Som en tragisk fotnot bör nämnas att Hurmevaara avrättades som ”kontrarevolutionär agent” i Petrozjavodsk 1938.

3. ENIGHET PÅ TVÅ SPRÅK

Medan den borgerliga sidan hade svårt att enas på grund av språkfrågan, hade problemet inga jämförbara dimensioner på socialdemokraternas eller kommunisternas agenda. Många framstående socialdemokrater var svensktalande, och många svenskspråkiga intellektuella sympatiserade med arbetarrörelsens radikala sidor. Därför bemödade sig socialdemokraterna också om att ge ut tidningar på svenska. Det var inte svårt att räkna ut att om socialdemokraterna tänkte lyckas få igenom politiska krav eller komma med i en regering, skulle det bara gå om de fann allierade bland de liberala mittenpartierna, som Framstegspartiet, eller de folkliga centerpartierna, som Agrarförbundet. Problemet med Svenska Folkpartiet var den mångfald av olika åsikter som den representerade, från socialliberala storstadbor till konservativa bönder och reaktionär överklass. ”Svenska partiets valpsalm” i *Kurikka* 1928 konstaterade:

> Den finske arbetaren tolererar vårt språk,
> men inte vår åsikt i pengafrågor.
> Därför får vi gå till val för oss själva.
> Upp till val Svenska Folkpartie! [sic]

När finlandssvenskar och rikssvenskar dök upp i skämtpressen, användes den svenska brytningen ofta enbart som komisk effekt, till exempel för att få fram dolda budskap eller dubbeltydigheter i texten. *Kurikkas* redaktion berömde sig ibland med att tidningen även lästes av svensktalande, och att finlandssvenskar ingick i redaktionen. Svenskspråkiga insändare fick vänligt humoristiska svar på samma språk. Detta skulle bevisa ”att *Kurikka* är språkrör för hela det Finlands folk som har sinne för humor”.

> Kurikka låter sig inte ens stoppas av språkgränserna. Finlands svenskspråkiga arbetare stöder och läser den också [...] Tack vare flera av våra svenskspråkiga kamrater har i våra spalter förevigats många finlandssvenska vitsar och kvickheter. Och de är också ett stycke av den finska humorn. Så påstår i alla fall våra svenskspråkiga medarbetare, som anser det vara en förolämpning likvärdig med 'ryssittely'[31] att kalla dem för 'finländare' ([...] alias 'finlandskij').[32]

I *Elanto* hade ”fienden” ingen nationalitet. Bekämpas skulle såväl arbetarnas inneboende okunskap och kortsiktighet som de internationella ”krigsskinnarna”, livsmedelsförfalskare och andra nutidens härskare”.[33] Språkfrågan kunde dock tas upp som en klassfråga av en del

[31] Att kalla ryssar för det nedsättande ”ryssä”; det neutrala ordet får ryss på finska är ”venäläinen”.
[32] *Kurikka* 1931, s. 22
[33] *Elanto* nr. 2, 1918, s. 35-36

socialdemokrater. *Kurikka* publicerade många skämtteckningar som drev med antingen överklassens representatnter och deras dåliga uttal på finska, eller tjänstefolk och andra uppkomlingar som apade efter ”herrarnas” sätt att tala på komiskt tafatt svenska. Det är påfallade ofta som svensktalande kvinnor dyker upp i sammanhang där vardagliga konfliktsituationer får symbolisera språkstriden eller rasrelaterade frågor. Svensktalande kvinnor är annars nästan helt frånvarande från skämtteckningarnas värld, men när de dyker upp, är det i skepnad av en servitris som vägrar att tala finska, eller som en butikskund som misslyckas med att tala finska.[34] Den sistnämnda blir i likhet med Svea-mamma också förlöjligad på grund av sin kroppsstorlek.[35]

Sågverkets kontorist Nafelborg, en hård viking och borgare, tar sin morgonpromenad och ser bland männen som hänger vid vägkanten en röd scarf. Han stannar till och säger: -- Du vara socialist och folkförhetsare, för du bära röd kravatt?
Röst ur mängden: -- Du vara kommunist, för du bära röd näsa. (Kurikka *1930)*

En återkommande och mycket populär kåsör i *Kurikka* och *Suomen Sosialidemokraatti* var Sasu Punanen. Denne socialdemokratiske journalist hette egentligen Yrjö Räisänen och påbörjade sin

[34] *Kurikka*
[35] *Kurikka*

karriär som självlärd skribent och redaktör i sin hemstad Kuopio i Savolax. Hans skribenttalanger var märkbara och han drogs snart till huvudstaden, där han arbetade för *Työmies* (som blev *Suomen Sosialidemokraatti* efter 1918). I den nya socialdemokratiska tidningen föddes pseudonymen Sasu Punanen (efternamnet syftar på *punainen*, som betyder ”röd”). I det första kåseriet presenterade han sig för läsarna:

> Jag, Sasu Punanen, finsk bastubadare, specialist på mitt område, blir nu själv baderska. Jag lagar en bastu då och då och till vem det vara månne, en riktig finsk bastu.

Till att börja med gav Sasu en omgång till inbördeskrigets segrare, framför allt monarkisterna och tyskvännerna. Snart fick de göra plats på bastulaven för kommunisterna och senare förbudslagsivrarna även i det egna partiet. Sasu Punanen var för en socialdemokrat ovanligt kritisk till det svenska språkets privilegierade ställning, vilket fick Väinö Tanner att kalla honom ”ett i det socialdemokratiska partiet sällsynt äktfinskt djur”.[36] I Sasu Punanens kåserier var språkfrågan en klassfråga, men också en fråga om Finlands identitet. Han protesterade bland annat mot användningen av ordet ”finländare” och ”finländsk” i officiella publikationer om Finland, i första hand för att dessa ord, som för honom kännetecknade ”extrema svensktalande språkfanatikers” uppfinning, som tjänade till att markera separatism.[37] Oberoende av partitillhörighet – fast inte helt; hans inställning till kommunisterna var oförsonlig – delade Sasu Punanen upp presidentkandidater efter deras svenska eller finska namn. Väinö Tanner, Risto Ryti - ”hur mjukt smeker de inte det finska örat!”[38] Han gjorde sig lustig över Hufvudstadsbladet, som uppenbarligen hade beklagat sig över att socialdemokraterna inte var trogna sina internationalistiska ideal, eftersom de ibland tenderade att stötta den finska sidan i språkstriden, om frågan gällde ämbetsmännens språk. ”Nu börjar landets arbetare få svårt att veta hur de skall vara, när man ena dagen beskyller dem för att vara ofosterländska [...] och andra dagen [...] för att vara alltför – nationalistiska.”[39]

I *Itä ja länsi* 1930 föreslog en skribent en annan lösning på språkfrågan – ett internationellt språk (förmodligen avses esperanto, men språket nämns aldrig vid namn). Hundratals timmar har skribenten och hans kamrater förslösat på språkstudier i Ekenäs fångläger, men ingen kan ens fråga om eld. Och svenskan – helsingforssvenskan, framför allt – den tolkar man inte tyskar eller norrmän med. ”I Sovjetunionen har man kunnat lösa det här problemet”, hävdar skribenten, och räknar upp hur många tjänster som sovjetmedborgaren kan använda sig av på det internationella

---

36 Kalevi Kalemaa, ”Räisänen, Yrjö (1888-1948)” Kansallisbiografia, Biografiakeskus, SKS
37 Sasu Punanen, ”Niitä näitä. Kielipolitiikkaa”, *Suomen Sosialidemokraatti* 1924.12.31 s. 5
38 Sasu Punanen, ”Mitä Sasulle kuuluu”, *Suomen Sosialidemokraatti* 1925.01.15 s. 1
39 Sasu Punanen, ”Mitä Sasulle kuuluu”, *Suomen Sosialidemokraatti* 1925.01.19 s. 1

språket.[40]

När arbetartidningarna rapporterade från konferenser i Finland var reportrarna intresserade av besökarnas synpunkter på värdlandet, inte minst om de var från Sverige. Vid en facklig kongress i Helsingfors 1921 kunde *Arbetarbladet* rapportera att de skandinaviska gästerna uttryckte begeisting över den kraftiga arbetarrörelse som de tyckte sig se blomstra i Finland, trots inbördeskrigets vedermödor. Värdfolket kunde då med sedesam blygsamhet invända att den finska rörelsen var splittrad av meningsskiljaktigheter, trots att det ståtliga Folkets Hus i Helsingfors saknade like i Norden.[41] Förmodligen var det ändå smickrande att konferensdeltagarna, svenskarna inberäknade, var imponerade. Även för vänstern var det viktigt att följa vilken bild av Finland som spriddes utanför gränserna. Möten med skandinaviska representanter och besök på konferenser i utlandet rapporterades därför noggrant av till exempel *Elanto*, som följde kooperativrörelserna i Skandinavien. Ett glänsande tillfälle erbjöds 1936, när Stockholm firade ”Finlands-veckan” med utställningar och mässor kring samma tema.

Sverige fungerade också som konkret källa till inspiration. Skämtteckningar som användes i bland andra *Kurikka*, *Itä ja Länsi* och *Suomen Sosialidemokraatti* lånades ofta från svenska tidningar som *Söndagsnisse-Strix*. Man kunde komma undan med att driva med militären, om man bara kom ihåg att inkludera underrubriken ”Svensk soldathumor”.[42] Även svenska skämtteckningar om kungahuset kunde tolkas som ett tecken på antingen den svenska överklassens konservatism eller det svenska samhällets frisinne (eftersom kritik av staten och dess symboler tolererades i högre grad än i Finland).[43]

Itä ja länsi, den kommunistiska bildtidningen, hade också gott om fotoreportage och rent av lyriska hyllningar till Sverige. Kössi Kaatra beskrev ”Mälardrottningen” i dikten med samma namn utan sedvanliga ideologiska ställningstaganden. Den personifierade huvudstaden beskrivs visserligen, likt moder Svea i många andra sammanhang, som ädel och stolt, och stunden då

---

40 ”Teoria ja käytäntö – kaksi eri asiaa”, I*tä ja länsi* nr 4 1930, s.61

41 ”Fackkongressernas utländska gäster inför tecknaren och intervjuaren”, *Arbetarbladet* 1921

42 ”Oikeus on molemminpuolinen”, *Itä ja Länsi* nr

43 ”Den som offentligen i folksamling framställer eller genom skrift eller annorledes utsprider grundlösa uppgifter, vilka äro ägnade att nedsätta regeringen, folkrepresentationen eller dess utskott eller offentlig myndighet, eller att väcka missaktning för deras åtgärd eller för den lagliga samhällsordningen, eller att äventyra allmän ordning, straffes med böter. Lag samma vare, där någon genom hemlighållande av väsentliga omständigheter eller eljest genom förvrängning eller med användande av kränkande eller nedsättande uttryck eller framställning på förenämnt sätt framamställer eller sprider uppgifter eller uttalanden, vilka äro ägnade att åstadkomma sådan verkan, som ovan är sagt. Åsyftade framställningen eller uppgiften väckande av sådan missaktning, som ovan är sagt, eller ock den allmänna ordningens äventyrande, vare straffet böter eller fängelse i högst ett år.” (Strafflagen 44 kap. 24 §) Riksdagsprotokoll 94/1993, Lag om ändring av strafflagen: I enlighet med riksdagens beslut upphävs i strafflagen 15 kap., 16 kap. 8 a, 24 och 25 §§ samt 44 kap. 24 §

hennes skönhet uppenbaras är ”när fliten sover” och natten tillhör ”den rika och unga”.[44] Den eventuella ideologiska kritik är dock hårfin jämfört med en senare artikel om Gamla Stan, som beskriver hur de gamla husen, som fordom beboddes av överklassen, nu övertagits av de fattiga.[45]

En återkommande källa för frustrerade notiser, inte bara i kulturtidskrifterna utan även i dagstidningarna, är svårigheterna att få tag på ny rikssvensk litteratur, antingen översatt eller på originalspråket. ”Det kan ha sitt intresse att se vad höstens bokmarknad i Sverge kommer att bjuda på, även om dessa upplysningar blott kan vara ägnade att öka vår saknad”, skriver *Arbetarbladet* och avslutar med en suck: ”Men – det mesta av detta går ju oss förbi!”[46] Samma veklagan upprepades under decennierna i kulturtidskrifterna. I *Kirjallisuuslehti* passade man på att citera Mika Waltari, succéförfattaren vars bakgrund i det sena 1920-talets Tulenkantajat balanserades av kulturkonservativa och elitistiska ställningstaganden. Han beklagade också att ny utländsk litteratur inte översattes till finska, men förklarade att det var förståeligt, eftersom den utländska litteraturen ofta ”hetsade till samhällelig revolt (Amerika, Sovjetryssland och Ung-Sverige, var och en enligt sin utveckling)”. Om den här typen av litteratur skulle publiceras i Finland, skulle resultatet bara bli uppståndelse både för och emot och böckerna skulle knappast gå att sälja om de inte innehöll något osedligt.[47] De starka sinnelag som kunde hantera den typen av litteratur och intresserar sig för det, kan nog bekanta sig med den på andra sätt. Därmed var det helt överflödigt att översätta utländsk litteratur till finska, ansåg Waltari. Varför citerade *Kirjallisuuslehti* detta? Waltari hade efter sin tid med 1920-talets *Tulenkantajat* förvandlats till en ultrakonservativ civilisationskritiker, så texten var inte ironiskt menad. *Kirjallisuuslehtis* läsare kunde tolka den som ett bevis för borgarnas elitism och förakt för all annan kulturproduktion än den som tjänade deras egna syften.

Ett viktigt exempel för Elantos medlemmar var Sveriges kooperativrörelser, till exempel Konsumtionsföreningen Stockholm. Elanto skulle visa sig tävlingsdugligt i internationella jämförelser, och de nordiska grannländerna erbjöd fungerande och uppmuntrande exempel.[48] Tidningen *Elanto* publicerade även referat av artiklar i svenska tidningar där Elanto omnämndes, mest i positiv dager, och gärna formuleringar som visade att rikssvenskar var intresserade av att lära sig något av Elantos exempel.[49] Något som finländarna önskade lära sig av rikssvenskarnas exempel var rationalisering. Man gjorde studiebesök i nybyggda svenska arbetarhem, där

---

44 Kössi Kaatra, ”Mälarin kuningatar”, *Itä ja Länsi* nr 6, 1924, s. 78

45 Kössi Kaatra, ”Keskiaikaisia kujia”, *Itä ja länsi* nr 23-24, 1924, s. 361

46 ”Rikssvenska boknyheter i höst”, *Arbetarbladet*

47 ”Mikavaltarismia”, *Kirjallisuuslehti* nr , s. 25

48 Konsumtionsföreningen Stockholm beräknades leda i Skandinavien med en omsättning på nästan 10 miljoner mark (drygt 7 milj. kr.), medan Elanto med sin knappt 34 miljoner marks omsättning bibehöll positionen som Nordens största. Enligt en notis i *Elanto* nr 5, 1918, s. 11

49 ”Elanto huomion esineenä ulkomailla”, referat ur Ivar Neumans artikel i *Socialdemokraten* 19180915. *Elanto* nr 8&9, 1918, s. 67

husmoderns arbete skulle fungera ”förnuftigt och enkelt, hemmet skulle hålla sig rent och snyggt [...], hemmet kännas som ett hem fastän det är i en stor hyreskasern”. Som en dröm, konstaterade den kvinnliga skribenten beundrande.[50]

Sverige var dock, trots allt, en kapitalistisk monarki, även om vänstertidningarna tog upp dessa delar av det svenska samhället alltmer sällan under 1930-talet. Sinnebilden för den svenska kapitalismen blev Ivar Kreuger under hans kortvariga stjärnfall i början på 1930-talet. *Kurikkas* satiriska poet hoppades att Sveriges övermod skulle kyla av sig en smula efter den snöpliga Kreugerkraschen. Föreställningen om det alltför stolta Sverige återkommer i andra sammanhang. Enligt *Kurikka* 1930 planerar ”den svenska tändstickstrusten, som redan har kontroll i många stater, [...] att köpa Finland”. Mäklarna är inte kommunister – som annars beskylldes för att sälja sitt fosterland – utan ”sådana, som har vita rosor på bröstet, som österbottningen säger”.[51] Men när Kreugers spekulationer slutade i katastrof, triumferade *Kurikka*:

Kreugers tändstickstrust svällde och – gick mitt itu,
Svea Rikes lurendrejerier avslöjades för världen.
Svea-mamma hade alltför mycket stoltserat med sin son;
Den förlorade äran stiger inte så lätt ur diket.[52]

Å andra sidan var Kreugerskandalens detaljer ”inget främmande för borgarnas moral”.[53] Bilden av den stolta moder Svea upprepades i ett senare nummer, när den skämtsamma rimkrönikan ”Kalle Kurikaisen kiikarista” fick anledning att återkomma till Kreugeraffären:

Många skrönor vandrar än om Kreuger,
fast Iivo-gossen bär en rock av trä.
Svea-mammas stolthet fick sig en törn,
kanske blir hon nu mer ödmjuk till sinnet.

Trots att bilden av Sverige var allmänt välvillig, skildrades alltså moder Svea som högmodig, och det låg ett uns av skadeglädje i föreställningen om Kreugerkraschen som en nationell skam för Sverige. Ivar Kreuger som ”dålig” svensk hörde dock till undantagen.

De mest omskrivna och hyllade svenskarna var August Strindberg och Hjalmar Branting, den sistnämnde dock i första hand under 1920-talet. Strindberg ägnades flera artiklar i *Kirjallisuuslehti*, *Tulenkantajat* och till och med i *Itä ja Länsi,* var han beskrevs som ”rebellförfattaren”.

En slutsats från min förra uppsats har jag fått lov att omvärdera. Hjalmar Branting beskrivs i en

[50] E. S—a, ”Pikakuvia Ruotsin matkalta”, *Elanto*
[51] ”Ivar Kreuger valtakuntia ostelemassa”, *Kurikka* 1930
[52] ”Kalle Kurikaisen kiikarista”, *Kurikka* 1932, s. 9
[53] ”Kalle Kurikaisen kiikarista”, *Kurikka* 193?, s.

tidig skämtteckning i *Kurikka* som ”noskeit” - något jag tolkade som ett negativt tillmäle, eftersom det syftar på den tyske socialdemokratiske inrikesministern Gustaf Noske, som blodigt slog ner spartakistupproret i Berlin 1919 med hjälp av de reaktionära Freikorps-trupperna.[54] Noggrann läsning av *Suomen Sosialidemokraatti* så tidigt som 1921 och senare års *Kurikka* har dock uppdagat att ”noskeit” var ett självironiskt smeknamn som socialdemokrater använde för att driva med kommunistiska påhopp. Det är alltså sannolikt att detta ”utfall” mot Branting snarare var ett sarkastiskt sätt att berömma honom.

Den tydligaste Sverige-vänliga linjen växer fram i *Tulenkantajat* under 1930-talet. Under ledning av redaktören Erkki Vala intog tidningen en klart skandinavistisk linje som förespråkade ökat samarbete med de andra nordiska länderna. Av dessa stod Sverige i förgrunden – tidningen var full av lyrik- och prosaöversättningar och debattartiklar översatta från svenska. Bland poeterna intresserade redaktionen sig främst för modernisterna, men vid sidan av Harry Martinson, Karin Boye och Gunnar Ekelöf publicerades artiklar om Dan Andersson, Gustaf Fröding, Pär Lagerkvist, Josef Kjellgren. Moa Martinson, Ivar Lo-Johanson, Eyvind Johnson och Sven Hedin (!) fick flera artiklar tillägnade sig. Med förtjusning noterade man att Sveriges utrikesminister Sandler hade lärt sig finska.[55]

Det dyrkade Sverige under 1930-talet sammanföll med det socialdemokratiska folkhemmet, möjligen något till vänster om det. Paret Myrdal, juristen Georg Branting och Zeta Höglund stod för det nya, framstegsvänliga och frisinnade Sverige, som Finland borde ta efter. Här förlitade sig *Tulenkantajats* redaktion ofta på artiklar i *Social-Demokraten*, men man följde även *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, speciellt när *Tulenkantajat* behövde flankstöd i kampen mot förhärligandet av nazismen i Finland.[56] Det fanns företeelser i Sverige som noterades med mindre förtjusta ordalag, till exempel det faktum att Finland ännu 1935 var ”de svenska reaktionäras ideal”.[57] I det stora hela var bilden av Sverige och ”det svenska folket” översvallande positiv, till exempel under spanska inbördeskriget, då man skrev om ”det svenska folkets förebildliga aktivism för att hjälpa den spanska republiken”.[58]

Tulenkantajat och *Kirjallisuuslehti* försvarade båda finlandssvenskarnas språkliga rättigheter. Stödet var dock inte helt förbehållslöst.

Tulenkantajat har försvarat Finlands svenskspråkigas rättigheter när de har utsatts för orättvisa

[54] ”Noskelainen”, *Kurikka* nr 41 1921
[55] ”Sandler puhuu suomea”, Tulenkantajat nr 18 1936, s. 2
[56] *Tulenkantajat* nr 44 1936, 1937 nr 1 s. 2
[57] *Tulenkantajat* nr 13 1935, s. 3
[58] ”Kirje Tukholmasta”, *Tulenkantajat* nr 5 1937, s. 5

angrepp – och så kommer vi även fortsättningsvis att göra – men det bör kunna krävas av de svenskspråkiga de i sin tur håller sina egna fascister under kontroll och åtminstone inte låter dem nå några ledande positioner.[59]

Ett skäl till att *Tulenkantajat* hyllade de svenska socialdemokraterna var att dess relation med de finska partibröderna var mindre hjärtlig. Finlands socialdemokrater stod för en försiktig politik som inte passade till *Tulenkantajats* idealistiska linje. Samtidigt tjänade jämförelserna med Sverige det uppenbara syftet att kritisera det finländska samhället och den finländska statens politik, och till och med det finska folkets mentalitet, ”denna märkliga brist på kompromissvilja, som märks i finländarnas handlingar jämfört med exempelvis den svenska och engelska stilen”.[60] *Tulenkantajats* öppna hållning mot Skandinavien var dock inte helt riskfri. Chefredaktör Erkki Vala blev dömd till fängelsestraff enligt uppviglingslagen när *Tulenkantajat* översatte och publicerade svenska och brittiska tidningsartiklar som kritiserade en rättsprocess som hade pågått i Finland.[61] Han blev också enligt egen uppgift utstött ur det finska socialdemokratiska partiet, eftersom han stödde K. J. Ståhlbergs skandinavistiska linje i presidentvalet.[62]

[59] Majava, ”Kansanvallan puolustajia nekin”, *Tulenkantajat* nr 27 1936, s. 2
[60] Majava, ”Suuret ja pienet asiat”, *Tulenkantajat* nr 6, 1935, s. 2
[61] ”Erkki Valan tuomio kiihoituslain perustalla”, *Tulenkantajat* nr 37 1937, s. 3
[62] ”Sosialidemokraattinen puolue ja Tulenkantajat”, *Tulenkantajat* nr 20 1937, s. 4

4. FRÅN MÖRKRET STIGA VI MOT LJUSET

Omtolkning av den ”borgerliga” historieskrivningen sysselsatte stora delar av vänsterpressen. Klubbekriget – en rad bondeuppror under åren 1596-1597 – tolkades i *Itä ja länsi* ur ett klasskampsperspektiv. Dess ”frön hade såtts av adelsväldet egentligen vid samma tid som själva adeln dök upp i Finland.”[63] I själva motsättningarna mellan bönderna och militären är det svårt att inte se paralleller till inledningen på inbördeskriget 1918. Författaren poängterar hur böndernas fälttåg tar form av en straffexpedition mot förtryckande adliga och deras gårdar – anfallet ”riktade sig framför allt mot den dåvarande härskande klassen”. Klaus Flemings truppers hämnd skildras som ”gränslös grymhet”, medan bönderna ”kämpar tappert”.[64] I det slutgiltiga slaget vid Santavuori gick ”en del av de svenskspråkiga bönderna över till Flemings trupper”. De som stod på sig blev utsatta för en ”fruktansvärd blodshämnd” - en parallell till berättelserna om den vita terrorn, som var en viktig del av den radikala arbetarrörelsens minneskultur.[65] Upprorsmännens motiv framställs som den ”arbetande befolkningens förtvivlade försök att förbättre sin oändligt usla ställning”. Lärdomar av nederlaget kan också dras: ”om man med skrämsel och grymheter kan [bondeuppror] förhindra, vars orsaker i grund och botten var ekonomiskt-samhälleliga, borde inte upproret ha lyft sitt huvud på nyt under lång tid” - men det var just vad som skedde i 1500-talets Österbotten.

Bondeupproren intresserade förstås också de borgerliga partierna, speciellt agrarpartiet, som bemötte socialisternas vision om den klassmedvetne arbetaren med ”Finlands fria bonde”. Till och med böndernas våldsamma kamp mot förtryckarna accepterades, ”sålänge det skedde tillräckligt länge sedan”, ironiserade *Kirjallisuuslehti*.[66] Förutom klubbekrigets ledare Bengt Pouttu och Jakob Ilkka (givetvis Pentti och Jaakko på finska) idealiserade borgerliga poeter och politiker (till exempel V. A. Koskenniemi och Santeri Alkio) Lalli, biskop Henriks mördare.[67] Lalli, som tidigare hade haft rollen som skurk i en medeltida helgonlegend, fick under det tidiga 1900-talet rollen som landets försvarare mot en främmande nationalitet och som representant för bondeståndet mot ”herrarna”. Kirjallisuuslehti jämförde Lallidyrkandet och idealiseringen av klubbekriget med hetsen mot den antimilitaristiske och marxistiske författaren Pentti Haanpää, som skildrade de ”moderna” bondeupproren i Finland.[68]

---

63 Emil Tuomi, ”Santavuoren taistelu”, *Itä ja länsi* nr 19 1928, s. 380

64 Ibid. s. 382

65 Om minne och muntlig tradering av alternativa historier efter inbördeskriget, se Ulla-Maija Peltonen, *Muistin paikat – vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*, SKS, Helsingfors 2003

66 Jarno Pennanen, ”Kirjeitä talonpojille”, *Kirjallisuuslehti* nr 4 1934, s. 137

67 Så sent som 2005 väckte det viss uppståndelse i Lallis ”hemkommun” Köyliö att en historiker hade låtit undslippa sig att denne medeltida bondes existens inte går att bevisa.

68 Haanpää blev ofta bestraffad genom förlagens självcensur, men fick även böter, bl.a. för sin skildring av ”hästupproret” i Nivala 1932, som även förevigades av Bertolt Brecht i dikten *Das Pferd des Ruuskanen* (1940-41).

I *Itä ja Länsis* fotoreportage från Sigtuna fick Sveriges förflutna stor plats. Först nämndes Sigtuna i en bildnotis ”till minne av 'stordåden'” 700 år tidigare.[69] Denna obskyra händelse, som i medeltida källor skylls ömsom på finska stammar, kareler, ester och Novgorod, var en källa till stolthet för en del finsknationalister som ansåg att denna incident bekräftade Kalevalas krigiska hjältegestalter som historiska. För *Itä ja länsis* redaktion var dock citattecknen kring ”stordådet” betydelsefulla. Den borgerliga historieskrivningen glorifierar död och förstörelse, påminde de.

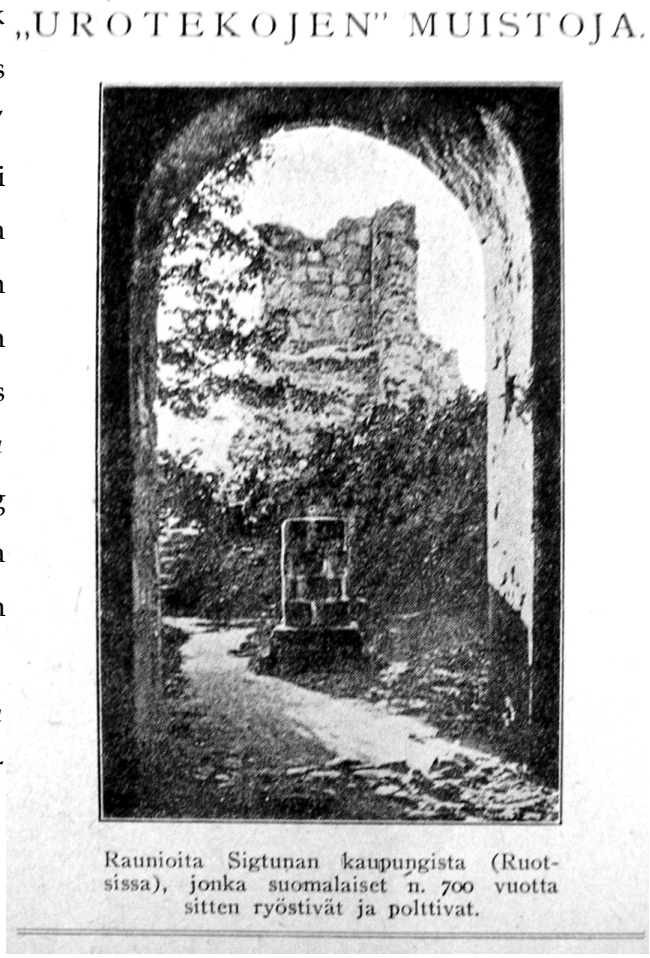
„UROTEKOJEN" MUISTOJA.

Raunioita Sigtunan kaupungista (Ruotsissa), jonka suomalaiset n. 700 vuotta sitten ryöstivät ja polttivat.

Bild 00. ”Ruiner i Sigtuna stad (Sverige) som finnarna plundrade och brände för c:a 700 år sedan.” Itä ja länsi nr 17 1924, s. 267

Smakprov på ytterligare våldsglorifiering plockades ur högertidningar som skyddskårens egen *Hakkapeliitta*. ”Fruktansvärd grymhet har visst alltid varit Finlands herrars främsta karaktärsdrag”, kommenterade *Itä ja länsi* ett utdrag ur ovannämnda tidnings beskrivning hur finsk-svenska trupper intog Narva 1581. Det valda utdraget skildrar hur 7000 personer, inräknat kvinnor och barn, slaktades av trupperna. ”Blodtörst är Finlands borgerliga författares grundläggande egenskap”, fortsätter nästa stycke.[70]

Till minne av slaget vid Breitenfeld påminner *Kurikka* i en satirisk vers: ”förgäves skickade vi våra söner dit”.

Sverige fick nytta, men Finland mycket led.
Barkbröd fick många familjer gnaga på dåförtiden.[71]

Medan hjältedåden avglorifierades, omtolkades andra sidor av det historiska arvet för att passa in

[69] ”'Urotekojen' muistoja”, *Itä ja länsi* nr , s. 267
[70] *Itä ja länsi* 1928
[71] ”Kalle Kurikaisen kiikarista”, *Kurikka*, 1931, s. 9-10

i en marxistisk historieskrivning. Finlands ”nationalepos” Kalevala beskrevs i *Kirjallisuuslehti* som frukten av århundraden av kollektivt arbete, och myten om underkvarnen Sampo handlade om kontrollen av produktionsmedlen.[72] Idealiseringen av Kalevala var ett sätt att erövra denna symbol för folklig finsk historia och kultur från den finsknationalistiska högern, och passade inte riktigt in i den dystra marxistiska synen på medeltidens feodala samhälle som präglade bilden av den svenska tiden.[73]

Den ”sanna” historien som förtjänade att beskrivas var däremot ”det arbetande folkets” historia. Det var de som i sitt anletes svett hade byggt upp de samhällen och den prakt som överklassen tog åt sig äran av. Stockholms historia beskrivs till exempel i *Itä ja Länsi* som resultatet av det enkla folkets strävsamma arbete, som utnyttjades av de högt uppsatta.[74]

Den socialdemokratiska synen på historien, likväl som den kommunistiska, omfattade också en målinriktad framtidsvision. Efter inbördeskrigets besvikelser måste de utländska exemplen på möjliga handlingsvägar ha tett sig uppmuntrande, men även övertygelsen om att historiens gång var på arbetarrörelsens sida. Så kunde man glädja sig åt tecken på framgång för besläktade rörelser i andra länder, speciellt i grannlandet Sverige. *Arbetarbladet* skrev i en ledare 1920 till ”våra rikssvenska kamrater: tack för er vackra valseger, ty den segern var också vår. Tack, att ni drog detta streck över edra reaktionärers beräkningar, ty desto svårare skall det bli för deras finländska själsfränder att sätta sina planer i verket”.[75]

72

73 Jarno Pennanen, ”Kirjeitä talonpojille”, *Kirjallisuuslehti* nr 4 1934, s. 138-140

74 Kössi Kaatra, ”Keskiaikaisia kujia”, *Itä ja länsi* nr 23-24, 1924, s. 361

75 ”Högervind?”, *Arbetarbladet 1920*, s. 1

5. RASTEORIER

Tillbaks från sommarbetet.

Läraren: Vilken människoras tillhör svenskarna?

Eleven: Ayrshire-rasen. (Skämtteckning i Kurikka 1928)

Tidigt under 1920-talet publicerar *Suomen Sosialidemokraatti* kritik mot rasteorier och antisemitism. Rasfrågan var inte alltför avlägsen för den inhemska debatten i Finland. Från tiden för språkvetenskapens upptäckt av de finsk-ugriska språkens släktskapsband hade föreställningen om ett släktskap även med ”de förhatliga mongolerna” plågat den finländska intelligentsian.[76] Långt in på 1900-talet var man från officiellt håll angelägen om att bevisa för omvärlden att finländarna uppfyllde de rasmässiga idealen och kunde ses som likvärdiga med ”germanerna”, bland annat genom framgångar i idrott och skönhetstävlingar.[77]

Begreppen ”german” och ”mongol” används i satiriskt syfte i skildringar av svekomanska

[76] M. A. Castrén; Ur brev till J. V. Snellman 18??

[77] Mervi Tervo; ”Sports, 'race' and the Finnish national identity in Helsingin Sanomat in the Early 20th Century”, *Nations and Nationalism* 8 (3), ASEN 2002, s. 343-348; *Ikuisen poudan maa*, red. Lähteenkorva & Pekkarinen, WSOY 2004, s. 50-51, s. 375-380

föreställningar om den svenska minoritetens överlägsenhet. Till exempel kopplades Mannerheim samman med mongoler i en krönika av Aino Kontio i *Suomen Sosialidemokraatti* 1921, där den vite generalen beskrivs ha ”lärt sig sin konst i Mongoliet” och kallas för ”krigsmannen, vars staty skulle komma till sin rätt i ett mongoliskt museum”.[78] Då Kontios krönika går ut på att svartmåla den svenska överklassen i Finland, kan man anta att ovanstående inte är menat som beröm. Det var ju just på svenskspråkigt, högborgerligt håll som inbördeskriget hade tolkats i rastermer. Den röda terrorn var för svekomanerna ett bevis för den finsktalande majoritetens ”östliga” raselement.[79]

Den satiriska vänsterpressen tog dock snart till sig begreppen och började omskriva konservativa svenskspråkiga som ”våra germaner” eller ”våra vikingar”. Mongolargumentet bemöttes med löje. Syster Dagmar Ruin, en finlandssvensk pingstvän på Amerikaresa, beskrev i ett föredrag i Detroit Finlands folk som rasmässigt tudelat::

> Finnarna är småväxta, mörklagda, har låg moral och är ociviliserade; svenskarna är ett högrest, ljust folk på hög civilisationsnivå.[80]

Hon tillägnades två satiriska dikter i två nummer av *Kurikka*, där pseudonymen Hara bland annat skaldade om ”Asornas dotter”. Efter att ha beskrivit och broderat ut påståendena om det eländiga dvärgfolket och de moraliska jättarna, övergår Hara till att pika ”Sveriges blomma”, det vill säga svensktalande kallskänkor, som bjuder på ”'vassakuu' – och lite av varje”, för som alla vet, ”herrar föredrar blondiner”. Nästa häcklade representant för den svenska minoriteten är konduktrisen från Sibbo, som är för fin för att prata finska med passagerarna. Trots att de ser ut som ”gamla bäckahästen” förblir dessa kvinnor ”svenskt högmodiga”. Avslutningsvis nämns även spritsmugglarna i skärgården, mestadels svensktalande fiskare, och syster Dagmar varnas för att bli förförd av lögnens fader själv. Ruins anklagelser vänds mot henne själv och den folkgrupp som hon påstås representera.

I *Itä ja länsi* driver man med diskussionerna kring det finska folkets rastillhörighet, som förs på största allvar på sidorna av *Valvoja-Aika* och andra borgerliga publikationer.

> Man vill inte längre vara mongoler. Finlands borgarklass, vars nationalhymn fortfarande är 'ta'n i nacken och stick kniven i ryggen, om den int annars dör', är så förfinad, att den inte vill kännas vid mongolerna, sina forna kära släktingar. Tvärtemot alla fakta förklarar man, att finnarna tillhör någon alldeles speciell ras som inte har någonting att göra med de 'lågt stående' mongolerna. Andra får vara mongoler, men de finska borgarna är det minsann inte, oavsett vad vetenskapsmännen

---

[78] *Suomen Sosialidemokraatti* 19210719, s. 4

[79] Lars Ringbom, *Inbördeskriget i Finland. Psykologiska anteckningar,* Helsingfors 1918, och *Rasfrågor i modern belysning, med särskild hänsyn till det svenska folket.* utg. H. Lundborg, Stockholm 1919

[80] Citat i *Kurikka* 1927 nr 14, s. 13

säger. Och eftersom Finland inte har någon historia, inga kungar eller något sådant, har vårt klipska borgerskap börjat ljuga ihop sådana. 'Uusi Suomi' har redan lyckats bevisa, att Finland har haft hur många kungar som helst och att det i själva verket är finnarna som har uträttat de stordåd, som rövartåg och massmord, som borgarklassen anser speciellt pryder ett folks historia, och som danska och norska vikingar hittills har fått all ära till dels.[81]

1928 tillägnas rastemat en mer allvarligt hållen artikel, där rasteorierna skrotas bestämt.[82] Uppfattningen om rasskillnader härrör enligt artikeln från årtusenden av rashat och nationalhets, som folken i de ”s.k. civiliserade länderna” har fått inympat i sig. Denna falska bild av människan har alltmer raderats ut tack vare ”de senaste decenniernas kamp för slagordet 'arbetare i alla länder, förenen eder'” och även tack vare vetenskapen. ”Rashetsarna” har försökt att bevisa vissa rasers överlägsenhet, men misslyckats: ”Ett svartskinn har besegrat de vithyade i olympisk maraton, och även på andliga områden finns det flera anmärkningsvärda exempel som bevisar [rasernas] jämlikhet.” Språk- och nationalitetsskillnader är än mer ytliga: dagens språk talades inte för femtusen år sedan, dagens nationaliteter existerade inte för tretusen år sedan.

Alla nutida folkens stora majoritet är de arbetande. De arbetande förenas alltså över ras-, språk- och nationalitetsgränser samma ekonomiska position, som de lever i. Alla arbetare har samma, gemensamma intressen att försvara. Men därutöver talar även historiska fakta för arbetarnas gemenskap.

Kirjallisuuslehti larmade om *Valvoja-Aikas* romantiserade bild av Hitlers antisemitism 1933.[83] Den växande acceptansen för de icke-demokratiska regimerna i Europa väckte oro hos de socialistiskt och skandinavistiskt inriktade tidskrifterna, som *Kirjallisuuslehti* och *Tulenkantajat*. Nazisternas judeförföljelser ansågs vara ett liknande symptom som finsknationalisternas hets mot den svensktalande minoriteten. De svarade också kraftfullt mot högerextrema publikationers attacker mot den ”judiska 'kulturliberala' journalistiken” i Sverige.[84]

[81] ”Politiikkaa, taloutta ja sivistyselämää. Katsauksia”, *Itä ja länsi* nr 6 1928, s. 85
[82] Emil Tuomi: ”Rodut kielet ja kansat”, *Itä ja länsi* nr 23-24 1928, s. 450-451
[83] ”Valvoja-Aika fascismin vaiheilla”, *Kirjallisuuslehti* nr 10 1933, s. 2, s. 31
[84] ”Natsipropaganda Ruotsissa”, *Tulenkantajat* nr 3 1937, s. 8

6.AVSLUTNING

På grund av tidspress var det svårt för mig att få med allt som jag ville diskutera i den här texten. Istället kommer jag snarast möjligt att lägga fram en ny version (vt 2006) där jag kombinerar resultaten från ”Än har yxan...” och föreliggande text. Upplägget kommer att vara rent tematiskt, medan jag hittills har indelat uppsatserna efter källorna. Då kommer jag också att kunna ägna mer tid åt att jämföra resultaten från båda undersökningarna och studera materialets inre dialog mer ingående.

Av detta material kan vissa preliminära slutsatser ändå dras angående föreställningarna om Sverige, svenskar och ”svenskhet” i Finlands vänsterpress. Här kan man urskilja en kluven Sverigebild som pendlar mellan positiva och negativa extremer. Å ena sidan ses det moderna Sverige som ett ideal och en framtidsvision för Finland, å andra sidan är Sveriges historia som stormakt en börda för Finland i form av konservativa och reaktionära element i landet. Genom jämförelser med Sverige försöker man att skapa nationell identifikation hos sina läsare i konstruktivt syfte – antingen för att göra bättring (Sverige är mer framstegsvänligt och civiliserat än Finland, *Tulenkantajat*) eller för att känna stolthet över det som vunnits (svenskar beundrar finskt arbete, *Elanto*, *Suomen Sosialidemokraatti*).

Det gamla Sverige kännetecknas av kungahuset, historiska minnesmärken (Uppsala högar, Sigtuna) och minnesdagar (slaget vid Breitenfeld). Historien återberättas som romantisk underhållning, men också som varnande exempel. I skämtteckningarnas värld fungerar svensk brytning som en klassmarkör, men även som ett tecken på något föråldrat; de framtidsriktade finlandssvenskarna talar finska utan brytning och vägrar kalla sig ”finländare”. I viss mån används finlandssvenskarna symbol för det ”gamla” Sverige (*Kurikka*), i kontrast till samtidens progressiva Sverige. Medan den svensktalande adeln och borgerligheten för det mesta ses i negativ dager, betonar de socialdemokratiska tidningarna de svenskspråkiga arbetarnas tillhörighet i det finska folket bland annat genom att skildra den svenskspråkiga allmogens folkdiktning som en del av det nationella arvet (*Suomen Sosialidemokraatti*).

Det nya Sverige kännetecknades av den svenska socialdemokratin och dess framtidsvisioner (folkhemmet, välfärdspolitik, friskvårdskultur etc.), rikssvenska författare som exempel på samhällsengagerade och omstörtande krafter, men också det svenska handelsimperiet och den svenska kapitalismen (Ivar Kreuger som främsta exempel).

Jag har också försökt att analysera bilden av Sverige och svenskar som en del av en större berättelse. Vänsterns stora berättelse handlar i ett historiskt perspektiv om folkets lidande och frihetskamp. Detta ”folk” ingår i ett internationellt perspektiv, samtidigt som det också kan ses ur ett snävare nationellt perspektiv. Det internationella perspektivet kännetecknas av en marxistiskt präglad historiesyn (utvecklingen är målinriktad), en solidaritetskänsla mellan ”arbetarna i alla länder” (och ett gemensamt klasshat mot överklass och borgerskap i alla länder), samt en positiv inställning till att följa utländska exempel (som till exempel Sverige och Storbritannien i *Tulenkantajat*). Det nationella perspektivet skildrar det finska folkets historia som en lång kamp om frihet mot olika förtryckare, men det går också i polemik mot segrarnas historieskrivning efter 1918 och försöker avslöja den borgerliga historieskrivningen som falsk. Det finska folket definieras i första hand som det arbetande folket, bönder, torpare, fabriksarbetare, medan det lämnas mer oklart om ”borgarna” är en del av folket. Det internationella perspektivet kompletterar det nationella och behöver inte stå i motsättning till det. Så används till exempel händelser i andra länder för att framställa de finska meningsmotståndarna i dålig dager. Precis som klassisk nationalism som förespråkar nationernas rätt till självbestämmande, jämlika men åtskilda, ses de olika ”arbetande folken” sträva efter samma sorts frihet utan att för den skull behöva slå sig samman i en internationell stat.

7. REFERENSER

Tidningar

Suomen Sosialidemokraatti

Utgivare: Oy Kansanvalta, Finlands Socialdemokratiska Parti

Upplaga: 1918 – 61 200 ex

1928 – 24 000 ex (börjar utkomma 7 dagar i veckan)

1938 – 19 500 ex

Arbetarbladet

Utgivare: Oy Kansanvalta, fro.m 1933 Arbetarförlaget AB, Finlands Svenska Arbetareförbund

Upplaga: 1931 – 1 936 ex

1939 – 2 900 ex

Utkom sporadiskt under 1919; sept. 1919 – mars 1921 en gång i veckan; fr.o.m april 1921 tre ggr i veckan.

Tidskrifter

Elanto

1919-1939, utkom fr.o.m 1922 med ca 24 nr om året

Utgivare: Osuusliike Elanto, Helsingfors

Itä ja Länsi – Työväen kuvalehti

1924-1930, utkom fr.o.m 1925 med 24 nr om året

Utgivare: Suomen Sosialistinen Työväenpuolue, Helsingfors

Kirjallisuuslehti

1932 (provnummer), 1933 (5 nr), 1934 (10 nr), 1935-1937 (à 24 nr), 1938 (4 nr)

Utgivare: Jarno Pennanen, Helsingfors

Kurikka

1919 (julnummer), 1920 (24 nr), 1921-1930 (ca 52 nr), 1931-1933 (à 6 nr), 1934-1938 (endast julnummer)

Utgivare: Oy Kansanvalta, Helsingfors

Tulenkantajat
1932 (2 provnummer), 1933-1939 (ca 44-53 nr)
Utgivare: Tulenkantajain seura, Helsingfors

Litteratur & artiklar

Elmgren, Ainur: ”Än har yxan mycket att göra”, opublicerad seminarieuppsats, Lunds universitet 2004

Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia. (”Men om det kommer en elfte? Finlandiseringens nya historia.”) Red. Johan Bäckman, WSOY, Helsingfors 2001

Eskelinen, Heikki: *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia I.* (”Vi ville att Finland skulle bli stort. Akademiska Karelen-Sällskapets historia I.”) WSOY, Helsingfors 2004

Finlands historia 4, red. Henrik Meinander, Schildts, Helsingfors 1999

Kettunen, Pauli: *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918-1930.* (”Politisk rörelse och social kollektivism. Studie av socialdemokratin och fackföreningsrörelsen i Finland 1918-1930.”) Historiallisia tutkimuksia 138, Suomen Historiallinen Seura, Helsingfors 1986

O.W. Kuusinen ja taistelu Stalinin perinnöstä, red. Timo Vihavainen, SKS, Helsingfors 2003

Punaisten puolella – valkoisia vastaan. Ansv utg. V. Lundgren, Oy Työn Kirjapaino, Helsingfors 1929

Raitio, Jussi: *Työväen sanomalehdet ja sanomalehtimiehet. Suomen sosialidemokraattinen sanomalehtimiesliitto 1907-1947.* (”Arbetarnas tidningar och journalister. Finlands socialdemokratiska journalistförbund 1907-1947”) Tammi, Lahtis 1947

Ringbom, Lars: *Inbördeskriget i Finland. Psykologiska anteckningar,* Helsingfors 1918, och *Rasfrågor i modern belysning, med särskild hänsyn till det svenska folket.* utg. H. Lundborg, Stockholm 1919

Suomen lehdistön historia 5-7, red. Päiviö Tommila, Kustannuskiila OY, Kuopio 1988

Tervo, Mervi: ”Sports, 'race' and the Finnish national identity in Helsingin Sanomat in the Early 20th Century”, *Nations and Nationalism* 8 (3), ASEN 2002

Työn ja aatteen lehdet (”Arbetets och ideologins tidningar”), red. Vesa Karvinen. Työväenlehdistö RY, Helsingfors 1990

Waronen, Eino: ”Lisävalaistusta siirtolaisuuskysymykselle. O. K. Kilpi: Suomen siirtolaisuus ja 19. vuosisadan kansantalous”, *Valvoja* 1918